

Ks. Janusz Drewniak, *Kapłan – kompozytor. Dualizm powołania i twórczości ks. Idziego Ogiermana Mańskiego (1900-1966)*, Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa 2007, ss. 415.

Jednym z najwybitniejszych kompozytorów spośród polskich salezjanów był ks. Idzi Ogierman Mański, obdarzony wybitnym talentem, zarówno twórczym, jak i pedagogicznym. Całe swoje życie poświęcił dwóm pasjom: wychowaniu młodzieży w duchu swego założyciela, św. Jana Bosko, oraz muzyce. Pozostawił po sobie kilkaset utworów. Można je podzielić na dwie zasadnicze grupy: dzieła pisane na użytek salezjańskich domów formacyjnych (seminariów salezjańskich) i wychowawczych (w których uczyła się młodzież) oraz dzieła pisane dla chórów parafialnych, bądź też doświadczonych wykonawców. Kompozycje Mańskiego to dzieła zarówno religijne, jak i świeckie, utwory wokalne, instrumentalne i wokально-instrumentalne. Wszystkie jego opracowania, niezależnie od skali trudności, cechuje swoista oryginalność. Można by powiedzieć, że w swojej pracy twórczej był nieprzewidywalny. Nie lubił się powtarzać, nie ulegał też żadnym muzycznym trendom ani ogólnie przyjętym ówczesnie konwenansom. Być może dlatego przez całe swoje twórcze życie pozostawał nieco w cieniu innych wybitnych muzyków swego pokolenia. Był człowiekiem niezwykle skromnym, pracowitym, wymagającym zarówno od siebie, jak i od innych. Niestety nie dbał należycie o napisane przez siebie dzieła, dlatego też za jego życia ani jeden utwór nie został wydany drukiem. Wiele z nich jeszcze dzisiaj drzemie w trudnych już do odczytania rękopisach, bądź odbitkach powielaczowych, przechowywanych przeważnie w prywatnych zbiorach jego uczniów i przyjaciół. Trudno też powiedzieć, ile utworów zakończyło swój żywot wraz z pierwszym ich wykonaniem, bądź przypadło bezpowrotnie na skutek zniszczeń wojennych (np. II wojna światowa pochłonęła mnóstwo dzieł Mańskiego, napisanych przed wojną, a przechowywanych w Ośrodku salezjańskim w Różanymstoku).

Ksiądz I. O. Mański był także znakomitym wychowawcą i pedagogiem. Jako salezjanin czuł się doskonale wśród młodzieży, którą formował zarówno poprzez muzykę, jak i swoim osobistym sposobem obecności, który cechowała nienarzucająca się, rozumna, ale i wymagająca, dobroć. We wspomnieniach swoich wychowanków określany jest jako człowiek niezwykle, pełen dynamizmu, niezwykle lojalny i uczciwy wobec uczniów. Jego konsekwencja w stawianiu wymagań i troska o jak najlepsze przygotowanie muzyczne uczniów odpłacane były przez młodzież szacunkiem i zaufaniem. Był, jak to zauważył ks. Drewniak (s. 68), pełen twórczego niepokoju, który wynikał z ciągłych poszukiwań i gonitwy za doskonałym pięknem. Kochał góry, gdzie odnajdywał spokój i natchnienie dla swej pracy twórczej. Szkoda, że tragiczna śmierć, właśnie w górach, przerwała jego pracowite i pełne służby życie dla młodzieży, Kościoła i muzyki.

Publikacja ks. Janusza Drewniaka jest pierwszą monografią dotyczącą życia i twórczości ks. Mańskiego, którą należy zauważyć z atencją. Co prawda osoba kompozytora była już przedmiotem kilku opracowań, ale ich autorzy nie przedstawili w sposób wyczerpujący życia, działalności i dorobku artysty. Jak sugeruje tytuł pracy, jej przedmiotem jest próba ukazania dualizmu powołania kapłańskiego i twórczości ks. Mańskiego. Autor opracowania zauważa i dowodzi, że kompozytor paradoksalnie w niezwykle, ale jednocześnie naturalny sposób, łączył w życiu głęboką duchowość kapłana z wszechstronną działalnością muzyczną, głównie twórczą i pedagogiczną. Talent muzycz-

ny, szczególnie kompozytorski, okazał się niezwykle przydatny w posłudze kapłańskiej Mańskiego jako istotne źródło jego pracy pedagogicznej.

Omawiana książka, znakomicie wydana staraniem Wydawnictwa Salezjańskiego w Warszawie, zawierająca 415 stron, podzielona została na dwie zasadnicze części. Pierwsza z nich traktuje o życiu i działalności Mańskiego jako kapłana – salezjanina, wychowawcy, pedagoga, publicyisty, animatora muzycznego i artysty. Autor omówił szczegółowo poszczególne etapy życia i pracy kompozytora, opierając się na znakomicie przeprowadzonej kwerendzie źródłowej. Przebadał wszystkie archiwa Zgromadzenia Salezjańskiego i instytucji, z którymi ks. Mański był związany, dotarł do jego rodzinnego Radzionkowa oraz do listów kompozytora, przechowywanych przez jego uczniów i przyjaciół. Cennym źródłem informacji okazały się także przeprowadzone liczne wywiady z osobami, które ks. Mańskiego znały osobiście. Z lektury tej części opracowania, szczególnie w rozdziale pierwszym, dowiadujemy się o licznych formach działalności Mańskiego, który jawi się nam jako człowiek niezwykle pracowity, pasjonat, oddany całkowicie młodzieży i muzyce. Doskonale wiedział, że muzyka stanowi istotny element w mozolnym procesie wychowania młodzieży. Autorowi udało się ponadto uchwycić istotne cechy charyzmatu osoby Mańskiego jako salezjanina. Jego relacje z młodzieżą, w duchu św. J. Bosko, zawsze przepełnione były mądrą, rozważną miłością i życzliwością w połączeniu z troską o intelektualny, osobowościowy i duchowy rozwój wychowanków.

Drugi rozdział tej części pracy omawia zaangażowanie Mańskiego w płaszczyźnie organizacji życia muzycznego Kościoła. Dynamicznie działał w ogólnopolskich strukturach Zrzeszenia Księży Muzyków, pełniąc funkcję sekretarza oraz przewodniczącego kilku jego sekcjom. Dalej przedstawiona została jego działalność publicystyczna, związana częściowo z zajmowanym przez niego stanowiskiem redaktora naczelnego *Biuletynu Zrzeszenia Księży Muzyków*. Z publicystyki religijnej i muzycznej nigdy nie zrezygnował, mimo, że organizacja ta została rozwiązana.

W części drugiej książki przedstawiona została twórczość kompozytorska artysty, która była główną pasją życiową i – po kapłaństwie – jego drugim powołaniem. W pierwszym rozdziale Autor dokonał charakterystyki dwóch zasadniczych okresów twórczości Mańskiego, które wyraźnie podzieliły lata II wojny światowej. Dwa kolejne rozdziały zawierają przegląd dorobku kompozytorskiego. I tak, w rozdziale drugim, omówiona została twórczość religijna, stanowiąca trzon całej spuścizny kompozytorskiej, natomiast w rozdziale trzecim – twórczość o charakterze świeckim. Zdecydowana większość kompozycji Mańskiego to utwory religijne: zarówno cykle mszalne, nabożeństwa (nieszpory, godzinki, gorzkie żale, nowenny) oraz śpiewy modlitewne (np. litanie, suplika-cje, błogosławieństwa), związane z liturgią, jak i religijne pieśni, kantaty oraz dzieła instrumentalne. Religijny charakter wykazują także misteria i inne utwory sceniczne wykonywane poza liturgią. Wyjątkową wagę przykładał Mański do twórczości organowej. W tej grupie utworów, wysoko cenionych przez organistów, należy wymienić znakomite akompaniamenty do pieśni religijnych oraz preludia. Był doświadczonym organistą i znakomicie uczył gry organowej. Jako dyrektor i wieloletni nauczyciel przedmiotów muzycznych w słynnej Salezjańskiej Szkole Organistowskiej w Przemyślu, zabiegał o wysoki poziom wykonawczy polskich organistów. Ten cel realizował z niespotykanym poświęceniem i starannością, traktował go jako wyjątkową misję.

Ilościowo pokaźny jest także jego dorobek o charakterze świeckim, o czym traktuje rozdział trzeci. Stanowią go głównie pieśni o różnorodnej tematyce, kantaty, suity oraz utwory sceniczne. Wszystkie te dzieła pisane były przede wszystkim dla młodzieży szkolnej i wspólnot salezjańskich na okoliczność licznych uroczystości. Znajdziemy tam zarówno krótkie utwory biesiadne, toasty, jak i kantaty oraz większe dzieła sceniczne. Wszystkie odznaczają się radosnym klimatem i jednocześnie pedagogicznym charakterem. Liczne są utwory patriotyczne, żołnierskie i folklorystyczne, mające na celu rozbudzenie u młodzieży miłości do ojczyzny.

Książd I. O. Mański był człowiekiem bardzo praktycznym, dlatego wszystkie jego dzieła, zarówno religijne, jak i świeckie, wykazują wyraźnie charakter użytkowy. Tworzone były w związku

z konkretnymi potrzebami i wydarzeniami w życiu szkoły bądź domu zakonnego. Niemalże natchmiasz były wykonywane przez chóry i zespoły muzyczne, które osobiście prowadził.

Ostatni rozdział książki ks. Drewniak poświęcił analizie wybranych dzieł kompozytora, by na jej podstawie wskazać źródła inspiracji twórczej i określić elementy stylu kompozytorskiego Mańskiego. Badając szczegółowo strukturę formalną utworów, typy faktury wokalne i instrumentalnej, indywidualne traktowanie melodii oraz elementy języka harmonicznego, Autorowi udało się wyartykułować istotne cechy, określające indywidualny styl i warsztat kompozytorski ks. Mańskiego. Twórcy pokolenia, w którym działał Mański, nawiązywali często do stylu sięgającego korzeniami XIX w., czyli epoki romantycznej i neoromantycznej. Kształt muzyki kościelnej w tym czasie nakreśliły istotnie założenia ruchu cecylińskiego. Artysta był jednak daleki od tego nurtu. Wykorzystywał szerszy zasób środków kompozytorskich, niż pozwalały na to założenia estetyki cecylińskiej. Pod względem warsztatowym oraz preferowanych przez kompozytora orientacji estetycznych utwory ks. Mańskiego wykazują cechy stylu późnoromantycznego.

Recenzowana publikacja zawiera liczne tabele, zestawienia i przykłady muzyczne oraz obszerny aneks – katalog twórczości ks. Idziego Ogiermana Mańskiego. Książka została napisana językiem przystępnym, mimo, iż ma charakter naukowy, czyta się ją bez znużenia. W godny podziwu sposób prezentuje się zebrana przez Autora bibliografia oraz znakomicie przeprowadzona analiza wszystkich dostępnych źródeł. Ks. Drewniak dokonał imponującej pracy, dzięki której możemy pełniej poznać życie wielkiego salezjańskiego kompozytora oraz należycie docenić wreszcie jego twórczość. Pozycję tę zdecydowanie polecam nie tylko gronu zaangażowanych w życie muzyczne Kościoła, ale szerokiemu gremium muzyków, chórmistrzów i organistów, którzy w zasobach dzieł ks. Mańskiego znajdą znakomite utwory, które z pewnością na stałe już zagospodzą w ich repertuarze. Należy wyrazić nadzieję, że dalszym etapem przybliżania Polsce zasłużonego dla jej muzycznej kultury twórcy będzie przygotowanie i wydanie jego *Opera omnia*.

Ks. Krzysztof Niegowski SDB
UKSW, Warszawa